

ngaahi kaungāme'a mo e kaungā ngāue talavou tokolahi 'oku hoko ko e fa'ifa'itaki'angā. 'Oku fakamālohia au 'i he'emaufeo'hi pea 'i he'eku 'ilo'i ko ia 'oku nau feohi mo e ni'ihī kehē, 'oku ou lototo'a ai 'i he'eku 'ilo'i 'a e lelei 'oku nau fakahokō mo e tokoni 'oku nau fai 'o fakafofonga'i e 'Eiki 'oku nau hū mo feinga ke talangofua ki aī.

'Oku fai 'e he kaka'i ha ngaahi me'a lelei mo mahu'inga koe'uhī he 'oku 'i ai 'enau fakamo'oni. 'Oku mo'oni 'eni, ka 'oku tau ma'u foki 'etau fakamo'oni ko e tupu mei he me'a 'oku tau fa'i. Na'e folofola 'a Sisū:

"Ko 'eku akonakī 'oku 'ikai 'a'aku, ka 'oku 'a'ana na'ā ne fekau aū.

"Pea ko ia ia 'e fai ki hono finangalō, te ne 'ilo 'a e akonakī, pe 'oku 'i he 'Otuā ia, pe ko 'eku lea 'iate au pē" (Sione 7:16–17).

"Kapau 'oku mou 'ofa kiate au, fai 'eku ngaahi fekau" (Sione 14:15).

Hangē ko Nifai mo Molomona 'o e kuonga kimu'ā, "'Oku 'ikai te u 'ilo'i hono 'uhinga 'o e me'a kotoa pē" (1 Nifai 11:17; vakai foki, Ngaahi Lea 'a Molomona 1:7), kae tuku ke u fakahā atu e me'a 'oku ou 'ilo'ī.

'Oku ou 'ilo 'oku mo'ui 'a e 'Otua ko 'etau Tamai Hēvanī pea 'okū Ne 'ofa 'iate kitautolu. 'Oku ou 'ilo ko hotau Fakamo'ui mo hotau Huhu'ī 'a Hono 'Alo makehe ko Sisū Kalaisī, pea ko Ia 'a e 'ulu 'o e Siasi 'oku fakatauhingoa ki Hono huafā. 'Oku ou 'ilo na'e hoko kia Siosefa Sāmita 'a e me'a kotoa pē na'ā ne fakamatala ki ai mo akonaki 'aki fekau'aki mo hono toe fakafoki mai 'o e Ongoongolele'i hotau kuongā ni. 'Oku ou 'ilo 'oku tataki kitautolu 'e he kau 'aposetolo mo e kau palōfita he 'ahō ni pea 'oku ma'u 'e Palesitēni Tōmasi S. Monisoni 'a e ngaahi kī kotoa 'o e lakanga fakataula'eikī 'a ia 'oku fie ma'u ke faitāpuekina 'aki 'etau mo'ui mo 'unuaki ki mu'a e ngāue 'a e 'Eikī. 'Oku ou 'ilo 'oku 'i ai 'etau totonu kotoa ki he 'ilo ko 'enī pea kapau 'okū ke fefa'uhi mo ia, te ke lava 'o falala ki he mo'oni 'o e ngaahi fakamo'oni 'okū ke fanongo ki ai mei he tu'unga malangā ni 'i he konifelenisi ko 'enī. Ko 'eku 'ilō mo 'eku fakamo'oni ia ki he ngaahi me'ā ni, 'i he huafa 'o Sisū Kalaisī, 'ēmeni. ■



Fai 'e Elder Dallin H. Oaks

'O e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uā

## Holi 'o e Lotó

*Ke a'usia hotau iku'anga ta'engatā, te tau holi mo ngāue ke ma'u e ngaahi 'ulungāanga 'oku fie ma'u ka tau hoko ko ha tokotaha ta'engatā.*

**K**uó u fili ke lea 'i he mahu'inga 'o e holi 'o e lotó. 'Oku ou 'amanakī te tau takitaha fekumi 'i hotau lotó ke fakapapau'i e me'a 'oku tau holi mo'oni ki aī mo e founga ke tau fakahokohoko 'aki e ngaahi holi mahu'inga taha hotau lotó.

'Oku pule'i 'e he me'a 'oku tau holi ki aī 'a e me'a 'oku tau fakamu'omu'ā, pea fakafōtunga 'e he me'a 'oku tau fakamu'omu'ā 'a 'etau ngaahi filī, pea fakapapau'i 'e he ngaahi filī 'a e me'a 'oku tau fa'i. 'Oku fakapapau'i mai 'e he ngaahi holi 'oku tau ngāue ki aī 'a 'etau liliú, lavame'ā mo e tu'unga 'oku tau a'usī.

'Uluakī, te u lea ki ha ngaahi holi angamaheni. Ko e kakai matelie kitautolu 'oku 'i ai 'etau ngaahi tefito'i fie ma'u fakatu'asino. 'Oku hanga 'e he ngaahi holi ko ia ke feau e ngaahi fie ma'u ko 'enī 'o pule'i 'etau ngaahi filī mo e me'a 'oku tau fa'i. 'E faka'ali'ali 'e ha sīpinga 'e tolu 'a 'etau fa'a fakamu'omu'a e ngaahi holī ni 'i he ngaahi holi kehe 'oku tau pehē 'oku mahu'inga angé.

'Uluakī, ko e me'akaī. 'Oku 'i ai ha'atau fie ma'u tefito ke ma'u e me'akaī, ka 'e lava pē ke fakamu'omu'a ai ha holi 'oku toe mālohi angé ke fai ha 'aukai.

Uā, ko e nofo'angā. 'I hoku ta'u 12

ne u matu'uaki e holi ki ha nofo'anga malú he na'e lahi ange 'eku holi ke mohe he vaó 'o fakakakato e fie ma'u 'a e Sikautī. Ko e taha au 'o e fānau tangata ne tuku e fiemālie 'o e tēnitī ka mau ō 'o fa'u ha fakamalumalu'anga mo e mohenga 'aki e ngaahi me'a fakanatula pē na'e ma'ú.

Tolú, ko e mohé. Na'a mo e fie ma'u tefito ko 'enī 'e lava'i 'aki ia ha holi 'oku mahu'inga angé. Ne u ako e sīpinga ko 'enī mei ha 'ōfisa taukei he taú 'i he Ka'ate Fakafonua 'a 'Iutaá 'i he'eku hoko ko ha sōtia kei talavou.

'I he ngaahi māhina kimu'a 'o e Tau 'a Kōleá, na'e ui 'a e Ka'ate Fakafonua 'a Lisifila 'Iutaá ke nau foki ki he ngāue fakakautā. Na'e taki e kongakau ko 'enī 'e 'Eikitau Lei Koka, pea na'e kau ki ai ha kau tangata Māmonga 'e toko 40. Hili ha toe ngaahi ako pea toe fakalahi 'aki mai ha kau talifaki mei he feitu'u kehe, ne fakafolau atu kinautolu ki Kōlea 'o nau fetaulaki ai mo e ngaahi fepaki fita'a taha 'i he tau ko iá. Na'e pau ke nau fakafepaki'i ha 'ohofi mei ha fili 'e toko laungeau 'i ha feingatau 'e taha, 'a e fa'ahinga 'ohofi 'oku tāmoloki mo faka'auha ai e ngaahi me'afana fonuá mo e nāunau tau kehé.

Ko e hā 'ene kaunga ki hono lava'i 'o e holi ke mohé? 'I ha pō 'e taha ne

hū mai ai e filí 'i he kongá kimu'á 'o a'u ki mui ki he feitu'u ne 'i ai e 'ū me'afana fonuá, ka na'e tau 'e 'Eikitau Koka e 'ū uaea telefoní ki hono tēnití pea fekau 'ene kau le'ó ke nau tā fakahoua ange ki ai he pō kotoa ko iá. Na'e 'ā'ā heni e kau le'ó, ka na'e lahi ai foki hono fakahoha'asi e mohe 'a 'Eikitau Koká. Ne u 'eke ange, "Oku lava fēfē ke ke fai 'eni?" Na'e hā mei he'ene talí 'a e mālohi ange 'a ha holi 'e taha 'i ha holi 'e taha.

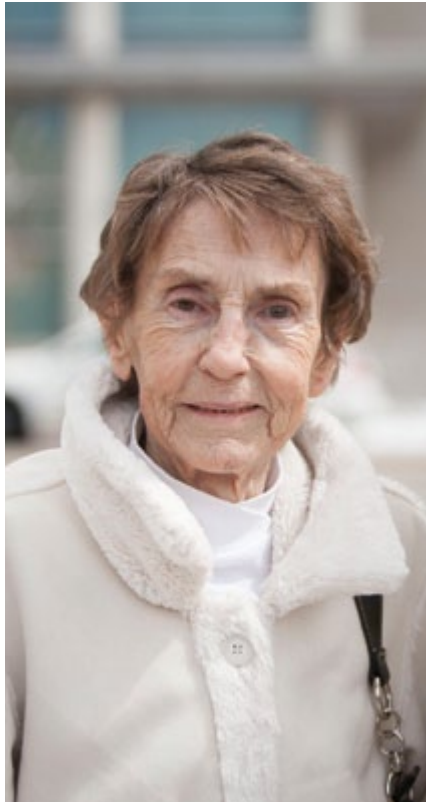
"Ne u 'ilo ka maú ka foki ki 'api te u fe'iloaki he hala homau ki'i koló mo e mātu'a 'a e fānau tangatá ni, pea na'e 'ikai ke u fie fesiofaki mo kinautolu kapau na'e 'ikai foki mo'ui honau ngaahi fohá ki 'api ko e tupu mei ha fa'ahinga me'a ne 'ikai ke u fai he'eku hoko, ko honau takí."<sup>1</sup>

Ko ha sīpinga ia 'o e mālohi 'o ha holi 'oku lahi ange 'i he ngaahi me'a 'oku tau fakamu'omu'a mo fai! Ko ha sīpinga mālohi ma'atautolu kotoa 'oku tau fatongia 'aki e lelei 'a e ni'ihī kehé, mātu'á, kau taki mo e kau fai-ako 'i he Siasí!

Ke faka'osi 'aki e fakatātā ko iá, ne taki hengihengia 'e he 'Eikitau Koká 'ene kau tangatá 'o nau 'ohofi e filí hili ia e 'ikai ke mei mamohē he pō ko iá. Ne nau ma'u pōpula ha toko 800 tupu pea ko 'enau toko ua pē na'e kafó. Na'e fakalāngilangi 'a Koka 'i he'ene loto to'á, pea ma'u 'e he'ene kongakau' e Fakalāngilangi 'a e Palesitení 'i he'enua to'á. Pea hangē ko e kau talavou lototo'a 'a Hilamaní, (vakai 'Alamā 57:25–26), na'a nau foki kotoa ki 'api.<sup>2</sup>

'Oku lahi e ngaahi akonaki 'i he Tohi 'a Molomoná kau ki he mahuinga 'o e holi 'o e lotó.

Hili ha lotu 'a 'Īnosi 'i ha ngaahi houa lahi ki he 'Eikí, na'e fakahā ange kuo fakamolemole 'i 'ene ngaahi angahalá. Na'e toki "kamata ke [ne] ongo'i ha faka'amu" ke monū'ia 'a hono kāingá ('Īnosi 1:9). Na'á ne tohi: "Pea . . . 'i he hili leva 'eku lotu mo e feinga 'i he faivelenga kakató, na'e folofola mai kiate au 'a e 'Eikí: Te u foaki kiate koe 'o fakatatau mo ho'o ngaahi holí koe'uhi ko ho'o tuí" (veesi 12). Fakatokanga'i ange e me'a mahu'inga 'e tolu 'i mu'a 'i he tāpuaki



ne tala'ofa 'akí: holi, ngāue, mo e tui.

'I he malanga 'a 'Alamā kau ki he tuí, na'á ne akonaki 'o pehē 'e 'ikai lava 'o fai "ha me'a lahi ange 'i [ha] holi pē ke tuí" 'o kapau te tau "tuku 'a e holí ni ke ngāue 'iate [kitautolu]" ('Alamā 32:27).

'Oku hoko mo ha akonaki ma'ongo'onga 'e taha kau ki he holí, tautefito ki he me'a 'oku totonu ke hoko ko 'etau holi taupotu tahá, 'i hono ako'i 'e he faifekau ko 'Ēloné 'a e tu'í Leimaná. 'I he tokanga 'a e tu'í ki he akonaki 'a 'Ēloné, na'á ne fehu'i ange, "Ko e hā te u fai ke u fanau 'i 'i he 'Otuá" pea "ma'u ai 'a e mo'ui ta'engata [ko 'eni?]" ('Alamā 42:15). Na'e tali ange 'e 'Ēlone, "Kapau 'okú ke fie ma'u e me'á ni, . . . kapau te ke fakatomala mei ho'o ngaahi angahala kotoa pē, 'o punou hifo 'i he 'ao 'o e 'Otuá, 'o ui ki hono huafá 'i he tui, 'o tui te ke ma'u, te ke ma'u 'a e 'amanaki lelei 'a ia 'okú ke fie ma'ú" (veesi 16).

Ne fai 'eni 'e he tu'í, pea na'á ne lotu le'olahi 'o pehē, "Te u lí'aki kotoa 'eku ngaahi angahalá koe'uhi ke u 'ilo'i koe . . . pea fakamo'ui au 'i he 'aho faka'osi" (veesi 18). 'I he'ene

tukupā ko ia mo fakahā 'a 'ene holi taupotú, na'e tali ai 'ene lotú 'i he mana.

Na'e ma'u 'e he palōfita ko 'Alamaá ha holi lahi ke kalanga 'aki 'a e fakatomalá ki he kakai kotoa pē, ka na'e mahino kiate ia 'oku 'ikai totonu ke ne holi ki he mālohi ko ia 'e fie ma'u ki aí, he na'á ne pehē, "ko ha 'Otuā angatonu . . . 'okú ne foaki ki he tangatá 'o fakatatau mo 'enau holí, pe ko e holi ki he mate pe ki he mo'ui" ('Alamā 29:4). Ko e me'a tatau pē hono tala 'e he 'Eikí 'i ha fakahā 'i onopooni, te Ne "fakamāu'i 'a e tangata kotoa pē 'o fakatatau ki he'enua ngaahi ngāue, pea fakatatau ki he ngaahi holi 'o honau lotó" (T&F 137:9).

'Oku tau mateuteu mo'oni koā ke fakakau mai 'a hono mafatukitukí ki he ngaahi me'a 'oku tau fie ma'u mo'oni 'e hotau Fakamaau Ta'engatá?

'Oku fakamatala ha ngaahi potu-folofola lahi ki he me'a 'oku tau holi ki aí 'o fakahoa atu ki he me'a 'oku tau fekumi ki aí, "Ko ia 'okú ne kumi vave kiate aú, te ne 'ilo'i au, pea 'e 'ikai lí'aki ia" (T&F 88:83). "Kumi fakamātoato ki he ngaahi me'afokai lelei tahá" (T&F 46:8). "He ko ia 'oku kumi faivelengá te ne 'ilo'i" (1 Nifai 10:19). "Unu'unu mai kiate au pea te u 'unu'unu atu kiate kimoutolu; fekumi faivelenga kiate au pea te mou 'ilo'i au; kole, pea te mou ma'u; tukituki, pea 'e to'o ia kiate kimoutolu" (T&F 88:63).

'Oku 'ikai faingofua hono toe liliu e ngaahi holi 'o hotau lotó ke fakamu'omu'a taha e ngaahi me'a 'o 'itānití. 'Oku 'ahi'ahi'i kitautolu kotoa ke tau holi ki he koloa fakamāmaní, ongoongó, hikisiá mo e mafaí. Mahalo pē te tau holi ki he ngaahi me'á ni, ka 'oku 'ikai totonu ke tau fokotu'u kinautolu ke hoko ko e ngaahi me'a mahu'inga tahá.

'Oku filhia 'a kinautolu 'oku lahi taha 'enau holi ki he ngaahi koloa fakamāmaní, 'i he tauhele 'o e ngaahi me'a fakamatelié. 'Oku 'ikai ke nau tokanga ki he fakatokangá: "Oua na'á ke kumi ki he ngaahi koloá, pe ko e ngaahi me'a va'inga 'o e māmani ko 'eni" ('Alamā 39:14); vakai foki, Sēkope 2:18).

‘Oku totonu ke muimui ‘a kinautolu ‘oku holi ki he ongoongó pe mālohí ki he sippinga ‘a e ‘Eikitau lototo‘a ko Molonai, ‘a ia na’e ‘ikai ko ‘ene ngāue “ki he mālohí” pe ki he “fakamālō ‘a e māmaní” (‘Alamā 60:36).

‘Oku tau fakatupulaki fēfē ‘a e holi? ‘E hoko ki he ni‘ihi e fa‘ahinga me‘a ko ia na‘á ne faka‘ai‘ai ‘a ‘Ēlone Lasitani,<sup>3</sup> ka ‘oku ‘omi ‘e he me‘a na’e hoko kiate iá ha lēsoni mahu‘inga kau ki hono fakatupulaki e holi. Lolotonga ha lue lalo atu ‘a Lasitani ‘i ha tele‘a maka ‘i he fakatonga ‘o ‘Tutaá, ne teka fakafokifā mai ha fu‘u maka pauni ‘e 800 (360 kg)‘o ‘efihia ai hono nima to‘omata‘ú. Na‘á ne feinga ‘i ha ‘aho ‘e nima ke homo hono nimá. ‘I he kamata pē ke loto fo‘i mo pehē te ne maté, na‘á ne sio loto atu ki ha ki‘i tamasi‘i ta‘u 3 na’e lele mai ki ai peá ne puke mai ia ‘aki hono nima to‘ohemá. Na’e mahino kiate ia ko ‘ene sio ‘eni ki hono foha ‘i he kaha‘ú pea ko e fakahā ange ia ‘e kei mo‘ui pē, ko ia na‘á ne loto lahi peá ne fai e me‘a fakamamahi ke fakahaofi ‘ene mo‘uí ‘oku te‘eki ai ‘osi hono iví. Na‘á ne fesi‘i e ongo fo‘i hui ‘i hono nima to‘omata‘ú na’e ‘efihia pea faka‘aonga‘i ‘ene helé ke tu‘usi ‘aki e nima ko iá. Na‘á ne tānaki leva hono iví ke lue he maile ‘e 5 ‘o kumi tokoni.<sup>4</sup> Ko ha sippinga faka‘ofo‘ofa ia ‘o ha mālohi ‘o e holi

lahi ‘oku ma‘u ‘e ha taha! ‘I he‘etau ma‘u ha vīsiōne ‘o e me‘a te tau lava ‘o a‘usiá, ‘e lahi fau leva ‘a ‘etau holi mo e mālohi ke ngāue.

He ‘ikai ‘aupito fehangaangai hotau tokolahi ‘otautolu mo ha faingata‘a lahi pehē, ka ‘oku tau fehangaangai kotoa mo ha ngaahi tauhele ‘e lava ke ne ta‘ofi ‘etau fakalalakaka ‘o a‘usia hotau iku‘anga ta‘engatá. Kapau ‘oku lahi fe‘unga ‘etau holi mā‘oni‘oní, te nau fakalotolahi‘i kitautolu ke tau tu‘usi mo fakamavahe‘i kitautolu mei he ngaahi ma‘unimā, ngaahi faiangahala pea mo e ngaahi me‘a ta‘emahu‘inga ‘oku tau fakamu‘omu‘a ke nau ta‘ofi ‘etau fakalalakaka ta‘engatá.

‘Oku totonu ke tau manatu‘i ‘oku ‘ikai fakangalingali, hoko noa‘ia, pe fakataimi pē ‘a e ngaahi holi mā‘oni‘oní. Kuo pau ke ongo‘i ia ‘i he lotó, ta‘e toe veiveiua pea pau. ‘I he‘ene ue‘i kitautolú, te tau fekumi ai ki he tu‘unga ne fakamatala‘i ‘e he Palōfita ko Siosefa Sāmitá, kuo tau “ikuna‘i ‘a e ngaahi kovi [‘o ‘etau mo‘uí] pea mole ‘a e holi kotoa pē ke fai angahala.” Ko ha fili fakatāutaha pē ia ke tau fai.<sup>5</sup> Hangē ko e lea ‘a ‘Eletā Niila A. Mekisuelé:

“‘I he taimi ‘oku fakamatala‘i ai ‘o pehē “‘oku mole [mei he kakaí] ‘a e holi ke fai angahalá,’ ko kinautolu pē ia na‘a nau fili ke tuku atu e ngaahi

holi ‘oku halá ‘aki ‘enau loto fīemālie ke ‘tuku ange kotoa [‘enau] ngaahi angahalá’ kae lava ke nau ‘ilo‘i e ‘Otuá.

“Ko ia, ko e me‘a ‘oku tau holi tu‘u ki aí, ‘e ‘alu pē taimí, pea ko e me‘a pē ia te tau a‘u ki aí mo tau ma‘u ‘i ‘itānití.”<sup>6</sup>

Neongo ‘ene mahu‘inga ke mole ‘a e holi ke fai angahalá, ka ‘oku lahi ange ‘a e me‘a ‘oku fie ma‘u ki he mo‘ui ta‘engatá. Ke a‘usia hotau iku‘anga ta‘engatá, te tau holi mo ngāue ke ma‘u e ngaahi ‘ulungāanga ‘oku fie ma‘u ka tau hoko ko ha tokotaha ta‘engatá. Hangē ko ‘ení, ‘oku fakamolemole‘i ‘e he kakai ta‘engatá ‘a kinautolu kotoa pē ‘oku fai hala mai kiate kinautolú. ‘Oku nau fakamu‘omu‘a e lelei ‘a e ni‘ihi kehé. Pea nau ‘ofa ‘i he fānau kotoa ‘a e ‘Otuá. Ka ngali faingata‘a ‘eni—pea ko e mo‘oni ‘oku ‘ikai faingofua ki ha taha ‘iate kitautolu—pea ‘oku totonu leva ke tau kamata ‘aki hano ma‘u ‘o ha holi ki he ngaahi ‘ulungāanga ko iá, pea ui ki he‘etau Tamai Hēvaní ke tokoni mai ki he ngaahi ongo ‘oku tau ma‘ú. ‘Oku ako‘i kitautolu ‘e he Tohi ‘a Molomoná ‘oku totonu ke tau “lotu ki he Tamaí ‘aki ‘a e ivi kotoa ‘o e lotó, koe‘uhí ke fakafonu ‘a [kitautolu] ‘aki ‘a e ‘ofá ni, ‘a ia ‘okú ne foaki kiate kinautolu kotoa pē ‘oku muimui mo‘oni ‘i hono ‘Alo ko Sīsū Kalaisí” (Molonai 7:48).

Te u faka‘osi ‘aki ha fakatātā ‘o ha holi ‘oku totonu ke mahu‘inga taha ki he kakai tangata mo fefine kotoa pē—‘a kinautolu ‘oku lolotonga malí mo kinautolu ‘oku te‘eki ke malí. ‘Oku totonu ke holi mo ngāue fakamātoato ‘a e taha kotoa ke fakahoko e mali ta‘engatá. Ko kinautolu kuo ‘osi mali he temipalé ‘oku totonu ke nau fai ‘a e me‘a kotoa pē te nau lavá ke tolonga ia. ‘Oku totonu ke ma‘u ‘e kinautolu ‘oku te‘eki malí ‘a e holi ke mali ‘i he temipalé pea fakamu‘omu‘a ‘a e ngāue ke fakahoko iá. ‘Oku totonu ke faka‘ehi‘ehi ‘a e to‘u tupú mo e kau tāutaha kei talavou‘i mei he fakakaukau ko ia ‘oku tonu fakapolitikale kae hala ‘i he ta‘engatá, ‘a ia ‘okú ne fakama‘a-ma‘a‘i e mahu‘inga ‘o e malí mo e ma‘u ‘o ha fānau.<sup>7</sup>







Hou'eiki tangata te'eki malí, mou kātaki 'o fakakaukau'i e tukupā ko 'eni 'i ha tohi na'e fai 'e ha fefine te'eki mali. Na'á ne tautapa koe'uhí ko e "ngaahi 'ofefine angatonu 'o e 'Otuá 'oku fekumi fakamātoato ki hanau ngaahi hoa 'oku tāú, kae hangē 'oku fakakuihi mo puputu'u e hou'eiki tangatá ia pe ko honau fatongia koā ke fekumi ki he ngaahi 'ofefine fili faka-'ofo'ofa 'o 'etau Tamai Hēvaní mo 'eva kiate kinautolu pea loto ke fakahoko mo tauhi e ngaahi fuakava toputapu 'i he fale 'o e 'Eiki." Na'á ne faka'osi 'aki 'o pehē, "Oku tokolahi ha kau tangata Siasi te'eki malí 'i heni 'oku nau sai'ia pē ke ō 'o 'eva mo fiefia, teiti mo talanoa, kae hala 'atā pē ha momo'i holi 'e taha ke fai ha fa'ahinga tukupā ki ha fefine."<sup>8</sup>

'Oku ou 'ilo pau 'oku 'i ai ha kau talavou 'oku nau fekumi fakamātoato, 'oku nau fie ma'u ke u tānaki atu 'oku 'i ai ha kau finemui 'oku mā'olunga

ange 'enau holi ke ma'u ha ngāué pe ngaahi me'a fakamāmani kehé 'i he'enau holi ke mo'ui taau ke mali mo ma'u ha fānaú. 'Oku fakatou fie ma'u 'e he hou'eiki tangatá mo fafiné ha holi mā'oni'oni te ne tatakinautolu ki he mo'ui ta'engatá.

Tau manatu'i mu'a 'oku talamai 'e he me'a 'oku tau holi ki a'i e me'a 'oku tau fakamu'omu'á, pea fakafōtunga 'etau filí 'e he me'a 'oku fakamu'omu'á, pea fakapapau'i 'e he ngaahi filí e me'a 'oku tau faí. 'Ikai ko ia pē, ka ko 'etau ngaahi ngāué mo e ngaahi holi hotau lotó 'okú ne fakatupu e tu'unga te tau a'u ki a'i, 'o tatau ai pē pe ko ha kaungāme'a mo'oni, faiako talēniti'ia, pe ha taha 'oku fe'unga ke ma'u e mo'ui ta'engatá.

'Oku ou fakamo'oni kia Sīsū Kalaisi, 'a ia oku hoko 'a e me'a kotoa pē tupu mei He'ene 'ofá, 'Ene ngaahi akonakí, pea mo 'Ene Faka-leleí. 'Oku ou lotua 'o lahi ange 'i ha

toe me'a ke lahi ange 'etau holi ke hangē ko Iá ke 'i ai ha 'aho 'e lava ke tau toe foki ai ki Hono 'aó ke ma'u kakato 'Ene fiefiá. 'I he huafa 'o Sīsū Kalaisi, 'ēmeni. ■

#### MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Ray Cox, faka'eke'eke 'e ha tokotaha fa'u tohi, Aug. 1, 1985, Mount Pleasant, Utah, fakapapau'i e me'a na'á ne fakahā mai kiate au 'i Provo, Utah, circa 1953.
2. Vakai, Richard C. Roberts, *Legacy: The History of the Utah National Guard* (2003), 307–14; "Self-Propelled Task Force," *National Guardsman*, May 1971, takafi 'i muí; *Miracle at Kapuyong: The Story of the 213th* (faiva ne fa'u 'e he Southern Utah University, 2002).
3. Vakai, Aron Ralston, *Between a Rock and a Hard Place* (2004).
4. Ralston, *Between a Rock and a Hard Place*, 248.
5. Vakai, *Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesiteni 'o e Siasi: Siosefa Sāmīta* (2007), 32.
6. Neal A. Maxwell, "According to the Desire of [Our] Hearts," *Ensign*, Nov. 1996, 21, 22.
7. Vakai, Julie B. Beck, "Ako'i 'a e Tokāteline 'o e Fāmilí," *Liahona*, Mā'asi 2011, 32–37.
8. Tohi, 14 Septitema 2006.